

УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Мазур А.Б., здобувач

Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова

У статті розглянуті питання щодо визначення основних пріоритетів управління економічним розвитком регіону на засадах насичення його економічними об'єктами та зв'язками. Визначено, що основною причиною негативних наслідків є відсутність ефективної сучасної системи регіонального управління і ці обставини досить сильно заважають розвитку регіонів України на основі раціонального використання природного економічного, трудового та наукового потенціалу. Зазначено, що загальна концепція управління економічним розвитком регіону повинна спрямовуватись на врахування позитивних проявів розширення економічного простору регіонів. Побудовано модель концепції управління економічним розвитком регіонів України, визначені фактори впливу на економічний розвиток регіону. Сформульовані основні напрямки та принципи розподілу повноважень між центральними органами управління держави і регіональними органами управління. Визначено, що регіональний рівень управління має свої певні особливості. Його відмінною рисою є політична мотивація як складова управлінських рішень, які стосуються стратегічного плану економічного розвитку. Доведено, що кожний економічний регіон є цілісною територіальною господарською системою, в якій головна роль належить галузям ринкової спеціалізації. Фінансова нестабільність і внутрішні кризові явища в Україні обумовили необхідність адаптації регіонів до радикальних змін в економіці.

Ключові слова: управління, економічний розвиток, регіон

Постановка проблеми. Економічна діяльність людства трансформується у принципово нову систему взаємовідносин між людьми, суспільними групами, регіонами, державами. Для української економіки наразі найбільш прийнятним є підхід, пов'язаний із забезпеченням соціально-економічного зростання з елементами альтернативної моделі розвитку. Нерівномірний розвиток регіонів відноситься до фундаментальних світових процесів. У кожній країні є відносно успішні та відсталі регіони, ці природні територіальні відмінності, обумовлені соціально-економічним становищем, природно-кліматичними, ресурсними та іншими умовами. Завданням будь-якої держави є недопущення аномально високої територіальної диференціації.

Перетворення регіонів України в економічні суб'єкти відбулося в середині 90-х років минулого сторіччя. У цій ситуації вони відповідають за умови життя населення території, беруть участь у формуванні загальнонаціональної політики і є основою обліку своїх інтересів в макроекономічних рішеннях [1].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання управління економічним розвитком регіонів були досліджені багатьма вченими-економістами. Ці питання висвітлені у роботах Василенко В. [2], Геєця В. [3], Демидова О. [4], Долодаренко А. [5], Коломицева А. [6], Кондратенко Н. [7] та ін. Але багато питань з цієї проблематики не були висвітлені у повній мірі та потребують більш детального опрацювання.

Метою статті є визначення основних пріоритетів управління економічним розвитком регіону на засадах насичення його економічними об'єктами та зв'язками.

Основні результати дослідження. Основною причиною негативних наслідків є відсутність ефективної сучасної системи регіонального управління і ці обставини досить сильно заважають розвитку регіонів України на основі раціонального використання природного економічного, трудового та наукового потенціалу.

В умовах зростання глобальної нестабільності система регіонального управління має бути гнучкою. Пристосовувати для вирішення специфічних питань регіонального розвитку систему державного управління складно й недоцільно. Тому для ефективного управління соціально-економічним розвитком регіону та підтримки інноваційного підприємництва, з урахуванням регіональних особливостей в умовах зростання глобальної нестабільності, регіональна влада повинна постійно адаптуватись до змінних потреб суспільства і бізнесу.

Загальна концепція управління економічним розвитком регіону повинна спрямовуватись на врахування позитивних проявів розширення економічного простору регіонів (рис.1).

Під економічним розвитком регіону слід розуміти насичення його економічними об'єктами та зв'язками. Чим більше на певній території таких об'єктів і чим тісніше зв'язки між ними, тим більш розвинутою або освоєною вона є. Економічний розвиток регіону безпосередньо зумовлений системним

відтворенням ресурсів — трудових, природних, матеріальних (капітальних), організаційних (підприємницьких), інформаційних, науково-технічних та ін. [8].

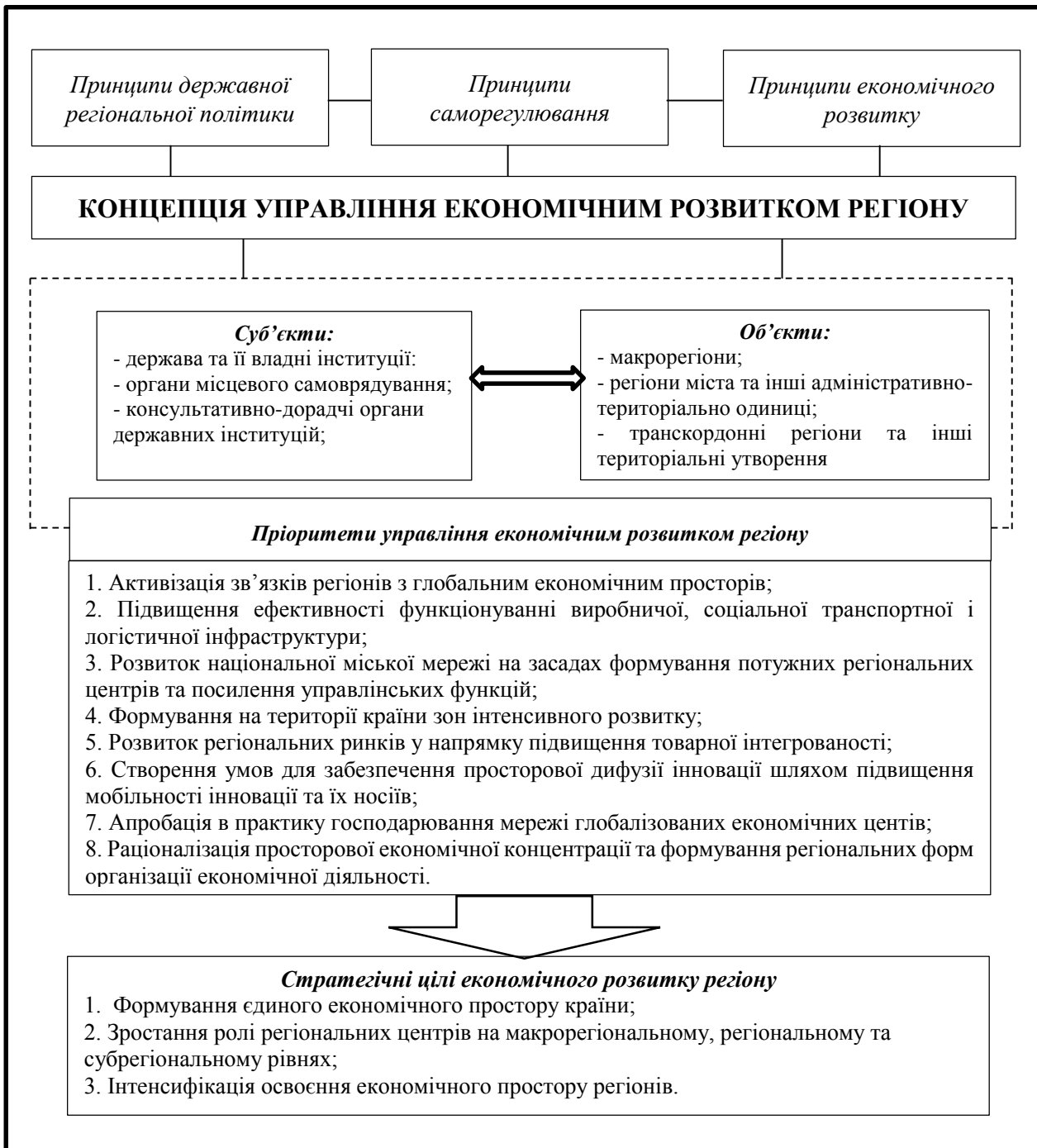

Рисунок 1 – Модель концепції управління економічним розвитком регіонів

Економічний розвиток регіону залежить від ряду факторів, які можна поділяти на фактори макросередовища мезосередовища та мікросередовища. Відповідно макроекономічні фактори є загальнодержавними і формуються на основі законодавчої бази та державної політики. Фактори мікросередовища пов'язані із розвитком економічних суб'єктів в регіоні, їх діяльністю, результатами роботи.

Фактори мезосередовища включають у себе ті фактори, які є рушійною силою розвитку самого регіону і пов'язані із його ресурсним потенціалом, регіональною політикою. Розподіл факторів впливу на економічний розвиток регіону представлено у табл. 1.

Забезпечення поточного, перспективного і стратегічного управління економічним розвитком регіону, їх єдності в системі інтегрального управління, раціоналізації впливу технологічних складових

видів управління на економічну результативність кожного з них і систему інтегрального управління розвитком регіонального господарства ставить створення механізму управління регіональною економічною системою економічно доцільним, виходячи з функціональної спрямованості механізму виступати інструментарієм раціоналізації елементної взаємодії системи управління економічним розвитком регіонального господарства в довгостроковому періоді часу [9].

Таблиця 1 – Фактори впливу на економічний розвиток регіону

Види факторів	Зміст
Фактори макросередовища	
Політичні	Політична ситуація в країні, міжнародні зв'язки країни
Нормативно-правові	Наявність законодавчих актів та їх відповідність, податкове законодавство
Соціальні	Рівень безробіття в країні, соціальна політика країни, наявність кваліфікованих працівників в країні, рівень знань населення, рівень соціально забезпечення населення
Економічні	Обсяги виробництва в країні, зовнішньоторгівельний оборот країни, обсяг інвестицій в країні, інвестиційний імідж країни
Фінансові	Рівень інфляції, бюджетна політика держави, ціни на валютному ринку, розвиток фінансового ринку, рівень кредитування та кредитна політика
Фактори мезосередовища	
Соціальні	Рівень безробіття в регіоні, наявність кваліфікованих працівників, рівень розвитку соціальної інфраструктури в регіоні, рівень освіченості населення в регіоні, частка населення в регіоні, що перебуває за межею бідності
Економічні	Зовнішньоторгівельний оборот в регіоні, кількість підприємств в регіоні, обсяг виробництва в регіоні, рівень розвитку промисловості та сільського господарства в регіоні, рівень розвитку сфери послуг, інвестиційна активність регіону
Фінансові	Доходи та видатки місцевого бюджету, наявність банківських та небанківських фінансових інститутів в регіоні, доходи населення регіону, доходи та прибуток підприємств регіону
Ресурсні	Наявність природних ресурсів в регіоні, доступ до природних ресурсів
Екологічні	Екологічна ситуація в регіоні, наявність екологічно-небезпечних виробництв в регіоні
Науково-технічні	Інноваційна політика регіону, науково-дослідна робота, кількість підприємств в регіоні, що впроваджують інновації
Фактори мікросередовища	
Економічні	Обсяги виробництва окремими підприємствами, зовнішньоекономічна політика підприємств, інвестиційна діяльність окремих підприємств
Фінансові	Фінансовий стан підприємств, фінансова стабільність підприємств, платоспроможність підприємств, прибутковість підприємств
Виробничі	Специфіка виробництва підприємств, обсяг виробництва підприємств, асортимент продукції підприємств
Науково-технічні	Інноваційна діяльність окремих підприємств, науково-дослідна робота підприємств, рівень використання новітніх технологій на підприємстві

У перспективному і стратегічному управлінні економічним розвитком регіону необхідні такі комплексні організаційно-економічні, інноваційні та фінансово-інвестиційні заходи в складі окремих комплексів і напрямків розвитку, узагальнюючої і приватних стратегій, які, відповідаючи можливостям використовуваного ресурсного та інвестиційного потенціалів, могли б підвищити технічний та інноваційний рівні основного капіталу регіонального господарства, відповідні нормативним вимогам, що пред'являються до фізичного зносу.

Дослідження вітчизняного та зарубіжного досвіду дає можливість сформулювати основні напрямки та принципи розподілу повноважень між центральними органами управління держави і регіональними органами щодо регіонального управління:

- відновлення соціального статусу регіону як основного об'єкта управління його соціально-економічним розвитком;
- прийняття правових основ політики на регіональному рівні, які закріплюють за центральними органами влади тільки ті функції, що не можуть бути делеговані органам регіональної влади;

- передача управління державним майном на регіональний рівень, щоб підвищити відповідальність за його ефективне функціонування;
- надання права обласним (районним) державним адміністраціям та виконкомам міських рад використовувати не менше 70% власних доходів зі сформованих відповідною радою регіональних бюджетів [10].

Відносно самостійним чинником економічного розвитку будь-якого регіону останнім часом став міжнародний фактор: чим інтенсивніше міжнародні зв'язки, тим більший імпульс отримує економічний розвиток регіону. Сприяння міжнародним зв'язкам і міжнародній торгівлі, залучення іноземних інвестицій в регіон стають відносно самостійним і досить ефективним інструментом економічного розвитку в цілому.

Взагалі – регіональний рівень управління має свої певні особливості. Його відмінною рисою є політична мотивація як складова управлінських рішень, які стосуються стратегічного плану економічного розвитку. Регіональний менеджмент – це сукупність принципів, методів управління ресурсами з метою досягнення максимальної ефективності і прибутковості.

Система взаємодії інтересів суб'єктів регіону включає соціальні інститути і населення даної території, муніципальні утворення, організації та підприємства регіонального господарства, його працівники. Для кожного з цих суб'єктів характерний свій набір економічних відносин з приводу задоволення своїх потреб. Реалізація регіонального інтересу визначається також зовнішніми факторами, які представлені різними рівнями інституціоналізації всіх видів суспільної діяльності у вигляді закріплення формальних і неформальних правил. При цьому інтереси всіх рівнів не завжди збігаються з інтересами представницької та законодавчої влади на місцях і можуть призвести до виникнення різноспрямованих інтересів соціальних інститутів

Регіональні економічні інтереси різноманітні і суперечливі, так як вони виникають в сферах суспільного виробництва, розподілу, обміну та споживання і мають різні форми і різновиди. Для врегулювання протиріч виникає такий соціальний інститут як орган регіональної влади, якому передано право юридичної особи від імені місцевого співтовариства.

Економічний розвиток регіону базується на мікroeкономічних відносинах – відносинах між підприємствами, ринками товарів і послуг, засобами виробництва і виробничою та соціальною інфраструктурою. Для економіки регіону притаманна широка взаємодія між усіма суб'єктами господарювання, що відображає інтеграційний процес і характеризує комплексність і збалансованість його розвитку.

Таким чином, економіка регіону відтворює здатність різних економічних суб'єктів ефективно здійснювати господарську діяльність на внутрішньо-регіональному рівні. Разом з тим особливість регіонального розвитку є основою для міжрегіональної взаємодії, тобто виходу на макроекономічну систему країни в цілому з позицій вирішення власних (регіональних) економічних завдань. Зазначені особливості економіки регіону як сутнісні ознаки і відокремлюють її від регіональної економіки.

Як засіб вимірювання економічного розвитку регіону може бути використаний цілий ланцюг показників. До основних груп можна віднести такі показники, що відображають: масштаби економіки регіону; результативність економіки регіону; стан і відтворення основних засобів у регіоні; загальну оцінку освоєності регіону; самозабезпеченість регіону; рівень коопераційних зв'язків у регіоні; фінансові потоки в регіоні; рівень життя населення регіону.

Оцінка економічного зростання регіонів проводиться за наступними даними: узагальнюючим показником економічного розвитку регіону може бути вибраний валовий регіональний продукт (ВРП), доцільність вибору цього показника в якості результативного пояснюється тим, що рівень економічного розвитку регіонів залежить від економічного зростання, одним з показників кількісно характеризуючим економічне зростання, є ВРП; в якості факторних показників, що впливають на економічне зростання, можуть виступати: середньодушовий щомісячний дохід на душу населення, грн.; середня заробітна плата одного працюючого, грн.; середній розмір пенсії на душу населення, грн.; вартість основних фондів на душу населення, грн.; інвестиції в основний капітал на душу населення, грн.; число організацій, що виконують дослідження і розробки чол.; інвестиції в науково-дослідні розробки, грн. (внутрішні витрати на інновації на душу населення, грн.); оборот роздрібною торгівлі на душу населення, грн.; оборот платних послуг на душу населення, грн.; чисельність економічно активного населення, чол.

Критерії регіонального економічного розвитку не завжди відіграють роль цілей або цільових орієнтирів. Нерідко тактичними цілями регіонального розвитку виступають проміжні завдання, що відіграють роль необхідних умов успішного розвитку. Серед таких тактичних цілей розвитку регіону можна виділити наступні:

- залучення до регіону нового бізнесу;
- розширення у регіоні існуючого бізнесу;
- розвиток у регіоні малого бізнесу;
- розвиток промисловості;
- розвиток освіти;
- розвиток соціальної захищеності населення;
- розвиток сфери послуг;
- підвищення рівня зайнятості населення регіону [11].

Перехід до ринкових відносин вимагає вдосконалення структури економічного середовища регіонів, спрямованого на комплексний їх розвиток, раціональне використання економічного потенціалу та ефективну взаємодію в господарському комплексі країни. Надто важливо, що під час переходу до ринкової економіки формується система територіально-виробничих комплексів різноманітних типів, триває процес розвитку єдиного господарського комплексу країни на основі міжгалузевих комплексів: паливно-енергетичного, машинобудівного, космічного, агропромислового, а також регіональних комплексів. Слід зазначити, що останні мали б стати важливими організаційними формами поєднання галузей ринкової спеціалізації з регіональною виробничою та соціальною інфраструктурами, тобто регіональним рівнем відтворення: виробництва, обміну, розподілу, споживання економічних благ на мезорівні.

Висновки. Проведене дослідження довело, що кожний економічний регіон є цілісною територіальною господарською системою, в якій головна роль належить галузям ринкової спеціалізації. Фінансова нестабільність і внутрішні кризові явища в Україні обумовили необхідність адаптації регіонів до радикальних змін в економіці. Економіка регіону відтворює здатність різних економічних суб'єктів ефективно здійснювати господарську діяльність як на внутрішньо-регіональному рівні так і прагнути до розвитку міжрегіональної взаємодії, тобто виходу на макроекономічну систему країни в цілому з позицій вирішення власних (регіональних) економічних завдань.

Література

1. Артеменко В. Індикатори стійкого соціально-економічного розвитку регіонів / В. Артеменко // Регіональна економіка. – 2006. – № 2. – С. 90-97.
2. Василенко В.Н. Архитектура регіонального економічного пространства: Монографія/ НАН України. Ін-т економіко-правових досліджень. – Донецьк: ООО «Юго-Восток, Лтд», 2006. – 311 с.
3. Геєць В.М. Пріоритети національного економічного розвитку в контексті глобалізаційних викликів : монографія / В.М. Геєць. – К. : Київ. Нац. Торг.-екон. ун., 2008. – 389 с.
4. Демидов О.А. Науково-практичні основи формування сприятливого інвестиційного клімату регіону: автореф. Дис. На здобуття наук. ступеня канд. Екон. Наук: спец. 08.00.05 «Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка» / О.А. Демидов. – Чернігів, 2009. – 20 с.
5. Долодаренко А. Регіональна модель міжгалузевого балансу / А. Долодаренко, А. Ребенко, Є. Сахно // Регіональна економіка. – 2005. – № 2. – С. 114-122.
6. Коломицев А.А. Управління соціально-економічним розвитком регіону на основі концепції регіонального маркетингу / А.А. Коломицев // Економічний аналіз. – збірн.наук. праць. – 2013. – Т.14. – №.1. – С. 87-93.
7. Кондратенко Н. Соціально-економічні та правові аспекти міжрегіонального співробітництва / Н. Кондратенко, В. Ковтун // Збірник наукових праць ЧДТУ – 2014. – Вип. 38. – Ч.1. – С. 133-137.
8. Без'язичний В., Мамонова В. Формування стратегії соціально-економічного розвитку регіонів // Актуальні проблеми державного управління. – 2000. – №1. – С. 108-117.
9. Костак З.Р. Інноваційне забезпечення розвитку економіки регіону: автореф. Дис. На здобуття наук. ступеня канд. Екон. наук: спец. 08.00.05 «Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка» / З.Р. Костак. – Л., 2009. – 21 с.
10. Жаворонков В. О. Досвід стратегічного планування на місцевому рівні / В. О. Жаворонков // Економіка України: соціальні аспекти інноваційної моделі розвитку / Кол. Монографія / За ред. В. Ф. Беседіна, А. С. Музиченка. – К.: НДЕІ, 2007. – С. 350-355.
11. Фицик Л.А. Регіональні аспекти соціально-економічного розвитку України / Л.А. Фицик // Матеріали науково-практичної конференції з міжнародною участю. – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2010. – С. 272-274.

References

1. Artemenko, V. (2006). Indicators for sustainable socio-economic development. *Regionalna ekonomika (Regional economy)*, 2, 90-97 (in Ukr).
2. Vacylenko, V. (2006). The architecture of regional economic space. Donetsk (in Rus).
3. Geyets, V. (2008). Priorities for national economic development in the context of globalization challenges. Kyiv (in Ukr).
4. Demidova, O. (2009). Scientific and practical bases of formation of favorable investment climate in the region. Chernigov (in Ukr).
5. Dolodarenko, O. (2005). Regional input-output model. *Regionalna ekonomika (Regional economy)*, 2, 114-122 (in Ukr).
6. Kolomitsev, A. (2013). Management of socio-economic development of the region based on the concept of regional marketing. *Ekonomichnyi analiz (Economic analysis)*, 1, 87-93 (in Ukr).
7. Kondratenko, N., Kovtun, V. (2014). Socio-economic and legal aspects of regional cooperation. *Zbirnyk naukovykh prats ChDTU (Collected Works of ChDTU)*, 1, 133-137 (in Ukr).
8. Bezyazychnyi, V., Mamonova, V. (2000). Formation of regional development strategies sotsialno-ekonomichnoho. *Aktualni problemy derzhavnogo upravlinnia (Actual problems of governance)*, 1, 108-117 (in Ukr).
9. Kostsk, Z. (2009). Innovative ensuring economic development of the region. Lviv (in Ukr).
10. Zhavoronkov, V. (2007). Experience of strategic planning at the local level. Kyiv (in Ukr).
11. Fitsik, L. (2010). Regional aspects of socio-economic development of Ukraine. V.N. Karazin Kharkiv National University (in Ukr).

Стаття надійшла до редакції 03.11.2016.